

KätU konferenssi 2018, Turun yliopisto
Marjatta Lehtinen
Itä-Suomen yliopisto

Abstrakti

Väitöskirjaprojektini aihe on 'Unprototypical transitive sentences in English and their translation equivalents in Finnish'. Taustateoria on kognitiivinen kielitiede ja erityisesti Croftin radikaali konstruktiokielioppi (Croft 1991, 2001). Tutkimus on korpuspohjainen, aineistoina mm. englanti-suomi -käännökset ja suomi-englanti -käännökset, ja tekstilajeina ns. akateeminen teksti ja kaunokirjallisuus. Yhtenä tavoitteena on selvittää kognitiivisen lähestymistavan ja käännösekvivalenssin suhdetta, kysymystä siitä, miten jälkimmäistä voisi kuvata. Toisaalta tutkimus valaisee tiettyjen verbien (kuten *show*, *contain*) syntaksia ja semantiikkaa, ja verbien kuvaus tukeutuu osin myös Hallidayn systeemis-funktionaaliseen kielioppiin. Korpustutkimus, kognitiivinen kielentutkimus ja systeemis-funktionaalinen kielioppi pohjaavat funktionaaliseen näkemykseen kielestä ei-autonomisena järjestelmänä. Tutkimuksessani pohdin, mitä annettavaa funktionaalisista, käyttöpohjaisista kuvausmenetelmistä olisi käännösten ja kääntämisen selittämiseksi.

Tuloksista mainittakoon, että epäprototyyppinen (kuten ei-volitionaalinen tai abstrakti) transitiivisuus näyttäisi olevan englannissa yleisempää kuin suomessa. Säiliö – sisältö -suhde käsitteistetään englannissa usein transitiivisesti, kun suomessa on intransitiiviverbi ja paikallissija. Käännösten analyysissa on tarpeen erottaa lingvistinen ja kognitiivinen taso, ja voidaan esittää sellainen hypoteesi, että alkuperäisen käsitteistyksen rakenne pyrkii käännettäessä säilymään kognitiivisella tasolla (Figure-Ground -rakenne). Tätä hypoteesia olemme Jukka Mäkisaloon kanssa hahmotelleet, ks. Mäkisalo & Lehtinen (2014, 2017); Mäkisalo & Lehtinen (tulossa) tarkastelee säilymistä voimadynamiikan osalta. Omassa tutkimuksessani pohdin aineistojeni valossa mm. subjektin ja topiikin teemoja ja subjektin säilymistä käännettäessä (ks. Lehtinen 2007). Siihen, miten kääntäjä subjektivoi ja topikaalistaa, vaikuttaa mm. ikonisuuden periaate, prototyyppisyys, skemaattisuus, konstruktiospesifisyys, idiomaattisuus; osa tekijöistä on typologisempia ja osa idiomaattisempia, leksikaalisen tason verbikohtaisia tekijöitä. Subjektin ja topiikin säilymistä käännöksissä on tutkittu englanti-norja- ja englanti-ruotsi -kielipareissa (ks. esim. Johansson 2005, 2007), englanti-suomi -käännöksissä tematiikkaa on tutkinut Hiirikoski (esim. Hiirikoski 1993). Yleisesti ottaen käännöstutkimuksessa ei ole kovin paljon asetettu kysymyksiä siitä, mitä lauserakenteelle tapahtuu käännettäessä, ja yhtenä syynä mielestäni on että puuttuu kieliteorioiden soveltamisesta kehitettyjä kuvausmenetelmiä. Kognitiivisen kielitieteen ja kognitiivisen semantiikan avulla voidaan analysoida tarkemmin käännösvastaavuuksia ja näin lähestyä kääntämisen ja ajattelun problematiikkaa, esim. tutkimalla kokeellisesti käännösprosessia.

Lähteet

- Croft, William 1991. *Syntactic Categories and Grammatical Relations*. Chicago: The University of Chicago Press.
Croft, William 2001. *Radical Construction Grammar. Syntactic Theory in Typological Perspective*. Oxford: OUP.
Hiirikoski, Juhani 1993. Factors affecting the choice of Finnish OVS as a translation equivalent of

- the English agent passive. A brief history of Finnish word order studies. In Tirkkonen-Condit Sonja and John Laffling (eds), *Recent trends in Studies in Language* 28. 70-98.
- Johansson, Stig 2005. Sentence openings in translation from English into Norwegian. *Norsk lingvistisk tidskrift* 23, 1. 3-35.
- Johansson, Stig 2007. *Seeing through Multilingual Corpora: On the Use of Corpora in Contrastive Linguistics*.
- Lehtinen, Marjatta 2007. Clause Structure and Subjectivity in English and Finnish: What Changes in Translation? - Willy Vandeweghe, Sonia Vandepitte & Marc Van de Velde (eds.), *The Study of Language and Translation*. Belgian Journal of Linguistics 21. Amsterdam: John Benjamins. 137-154.
- Lehtinen, Marjatta (tulossa). Unprototypical Transitive Sentences in English and their Translation Equivalents in Finnish.
- Mäkisalo, Jukka & Lehtinen, Marjatta 2014. Dissociation of Linguistic and Cognitive Description in Translation: The Cognitive Figure-Ground Alignment. – Paulasto, Heli, L. Meriläinen, H. Riionheimo, M. Kok (toim), *Language Contacts at the Crossroads of Disciplines*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 191-211.
- Mäkisalo, Jukka & Lehtinen, Marjatta 2017. Changes in Figure-Ground Alignment in Translation: Condensing Information in Subtitling. – Luodonpää-Manni, Milla, E. Penttilä, J. Viimaranta (toim.), *Empirical Approaches to Cognitive Linguistics: Analyzing Real-life Data*. Cambridge Scholars Publishing. 49-74.
- Mäkisalo, Jukka & Lehtinen, Marjatta (tulossa). Voimadynamiikan kognitiivinen rakenne ja sen säilyminen käännettäessä. Posterisitelmä, KäTu 13. -14. 5. 2018. Turun yliopisto.